

Curaçao

Geest van Sefarad verveelt geen moment

Door Bernadette Heiligers

Of het komt door zijn fascinatie voor vreemde talen, zijn contacten met zijn Sefardisch-Joodse huisbaas eind jaren zestig op Curaçao, of zijn wandelingen en mijmeringen in de begraafplaats Beth Haim, valt niet te zeggen. Maar iets zette Fred de Haas ertoe aan de Sefardisch-Joodse gemeenschap van Curaçao in te bedden in het grotere kader van de wereldgeschiedenis. Het resultaat is Geest van Sefarad, waarin De Haas delen beschrijft van de Joodse odyssee vanaf de Romeinse tijd. De eeuwenlange tocht - die De Haas zelf omschrijft als 'zo gecompliceerd dat de meesten van ons zich hier maar een heel gedeeltelijke voorstelling van kunnen maken' - gaat onder andere door Noord-Afrika, Spanje, Portugal, andere delen van Europa, het oude Ottomaanse Rijk en de Europese koloniën in Zuid-Amerika en het Caribisch gebied.

Daaruit koos de schrijver gebeurtenissen die schijnbaar los van elkaar staan, maar die richting geven aan het verhaal dat uiteindelijk op Curaçao uitmondt. Sommige keuzes, zoals de opkomst van het katholieke fanatisme, de acht eeuwen van 'een goed functionerende multiculturele maatschappij' onder Islamitisch gezag, de terreur van de Spaanse inquisitie en het gedwongen vertrek van de Joden uit Spanje na 1492, zijn historisch onvermijdelijk. Andere delen, bijvoorbeeld over het Sefardische Spaans of over dissidente geesten als Baruch Spinoza,

Auteur Fred de Haas.

geven net zo goed blijk van de persoonlijke belangstelling van de schrijver.

Hoe dan ook geeft De Haas bij vlagen onomwonden commentaar. Zo zegt hij in passages over de Spaanse inquisitie: „De heren inquisiteurs

gingen gemeen en efficiënt te werk.” Bij verhandelingen over executies van joden op de brandstapel verzucht hij: „Was dit niet de onwetendheid en verdwazing ten top?” Gaandeweg het verhaal spreekt de schrijver de lezer steeds directer toe met zinnen als 'ik viel van mijn stoel van verbazing' of 'Abjecter kon het niet'.

In dat opzicht leest Geest van Sefarad als een betoog om de lezer te overtuigen. Maar De Haas deelt ook royale passages uit diverse bronnen die de lezer zelf kan interpreteren. Samen met zijn vertaling van originele teksten, de vele foto's en de vrij korte paragrafen met schuingedrukte tussenkoppen, is het een toegankelijk geheel.

Het verhaal volgt geen chronologische lijn maar vertakt zich in verschillende keuzerichtingen die ook langs Curaçao verlopen voordat het hier definitief belandt. Zo legt de schrijver een verband tussen het Judeo-Español en het Papiaments onder andere op grond van een studie van de Curaçaose schrijfster May Henriquez. De Haas legt dat verband zelf ook. Zo redeneert hij dat het stadsdeel Otrabanda oorspronkelijk Otrabanda (otra met een a) heette. Het kreeg die naam van de Sefardische Joden die eerst in het Braziliaanse Recife hadden gewoond. Daar loopt de rivier

Begraafplaats Beth Haim.

dwars door de stad heen en de overzijde werd door de Joden 'Outra Banda' (andere kant) genoemd.

Anders dan men vroeger op school leerde, was de bejegening door de machthebbers van de West-Indische Compagnie (WIC) op Curaçao volgens de schrijver weinig verheffend. „De Sefarden gedroegen zich meer dan beleefd tegenover de koloniale macht Nederland. Dat zal niet altijd meegevallen zijn, want de protestantse machthebbers hadden soms meer weg van oplichters en afpersers dan van correcte bestuurders. Vaak grepen de 'Heeren' van de WIC dan in omdat ze zich er wel van bewust waren dat de Sefarden de mensen waren die voor de welvaart zorgden in de kolonie. De bestuurders van de WIC op Curaçao gedroegen zich vaak zo onheus tegenover de Joden dat zelfs de dominee hiertegen protesteerde.”

De Haas, zelf musicus, zou De Haas niet zijn als hij geen bijzondere aandacht had geschonken aan de Sefardische liedcultuur. De laatste twee hoofdstukken bevatten teksten van rituele liederen en levensliedjes, met een vertaling door de schrijver zelf.

Het boek verhaalt met bewondering over de volharding waarmee de Joden eeuwenlang tegen de stroom in roeiden, over hun bijdrage aan de economische welvaart van de landen waar ze een toevlucht zochten, en over het spoor van schone kunsten, filosofie en andere vormen van wetenschap dat ze door de geschiedenis trokken. „Ook Curaçao kan zich verheugen in het feit dat de kleine Joodse gemeenschap zoveel cultureel en intellectueel potentieel heeft dat ze nog steeds een bijdrage kan leveren aan de vooruitgang van het land.”

Misschien ter nuancering maakt de schrijver in zijn epiloog zijn standpunt kenbaar over enkele onderwerpen die hij

Een ets van de joodse begraafplaats.

betitelt als omstreden: „De politiek van Israël ten aanzien van de oorspronkelijke bewoners van het land van vóór 1948, toen de staat Israël werd gesticht, verdient niet bepaald een schoonheidsprijs. De wereld zag hoe 700.000 Palestijnen uit pure angst hun dorpen, waarvan er 400 werden verwoest, moesten verlaten en als vluchtelingen in kampen terechtwamen, zonder hoop om ooit nog terug te keren. Wat het jaar 1492 betekende voor de

Sefardische joden, betekende, mutatis mutandis, het jaar 1948 voor de Palestijnen.”

Of men wel of niet van geschiedenis houdt, Geest van Sefarad is een boek dat geen moment verveelt. Net zo goed als Fred de Haas hiervoor uit historische bronnen heeft geput, kunnen leraren delen uit zijn boek gebruiken om dit aspect van de geschiedenis te belichten. De schrijver zelf moedigt dit in zijn voorwoord van harte aan.

Ook de Spaanse inquisitie wordt behandeld.

De Portugese Synagoge in Amsterdam.